

Ukraine in the international arena. The main bases of foreign policy propaganda, organizational structure and functions of the staff information Department of the diplomatic mission of the UNR in Czechoslovakia, assistance of public organizations and the Ukrainian Diaspora in the international information work of Ukrainian diplomats are considered. Information and cultural assistance to Ukrainians in the Diaspora and in the ethnic territories occupied by Bolshevik Russia is covered. Forms and methods of international information work, objective difficulties on the way of distribution abroad of truthful data on the Ukrainian state are investigated.

This article is an attempt to generalize the approach to the study of the history of international information activities Of the Ukrainian emergency diplomatic mission in the Czechoslovak Republic.

Key words: foreign policy propaganda, information influence, anti-ukrainian propaganda, press bureau, magazine, information department.

Статтю надіслано до редколегії 03.05.2019 р.
Статтю рекомендовано до друку 15.06.2019 р.

УДК 94(477):34«1941/1943»

DOI: <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2019-29-19-25>

Аліна Іваненко

Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»,
кандидат історичних наук, докторант (Україна)

Функціонування місцевих юридичних установ у зоні відповідальності Військової адміністрації окупованої України (1941 – 1943 рр.)

Анотація. У статті вказано, що для забезпечення населення юридичною допомогою шляхом надання порад, складання різних видів договорів, статутів тощо при Миській управі під загальним контролем Адміністративного відділу управи діяла Юридична консультація. Історіографічний аналіз дав підстави для висновку, що на сьогодні досліджені лише окремі аспекти функціонування місцевих юридичних установ, які діяли в областях Райхскомісаріату «Україна». Діяльність зазначених суспільних інституцій у зоні відповідальності Військової адміністрації окупованої України наразі перебуває поза увагою дослідників.

У статті з'ясовано, що Юридична консультація поєднувала в собі функції власне консультації та юридичного бюро; виявлено, що працівниками установи були кваліфіковані фахівці, які мали вищу освіту, вони надавали усні консультації, допомагали складати скарги, договори та статuti, представляли за потреби в суді. Доведено, що одним із шляхів встановлення правопорядку в окупованих Вермахтом регіонах України стало створення юридичних (правових) відділів при миських та районних управах, нотаріату, а також юридичних консультацій.

Ключові слова: юридична консультація, послуга, такса, завідувач, консультант.

Окупаційний режим, установлений на теренах України військами Німеччини та її союзників, став тяжким випробуванням для нашого народу. Знелюднення захопленого територіального масиву, перетворення його на життєвий простір для «арійської раси» – такими були цілі теоретиків і безпосередніх практиків нацистської ідеології. Від зазначеної мети вони не збиралися відступати навіть напередодні повної військової катастрофи. Але в процесі освоєння захоплених територій України актуалізувалася потреба в суто юридичних засобах врегулювання питань життєдіяльності населення, функціонування органів місцевого управління та поліційних формувань. До цього додалася й необхідність визначення особистого (громадянського), цивільного, майнового, сімейного статусу особи. Тобто, як не дивно це звучить, але окупаційній адміністрації довелося створювати певну систему правовідносин, метою і завданнями якої не завжди було досягнення цілей і виконання завдань політики Третього Райху в Україні. Ці аспекти окупаційного режиму регулювалися кримінальним, трудовим та соціальним законодавством, позасудовими й репресивно-каральними засобами впливу на суспільство. В інших сферах окупантам таки довелося створювати певну видимість законності і правопорядку. Одним із засобів виконання цього завдання стало створення юридичних (правових) відділів при миських та районних управах, нотаріату, а також юридичних консультацій. Останні надавали правові послуги як населенню, так і органам місцевого управління, упорядковуючи тим самим суспільні відносини, які продовжували функціонувати навіть у соціумі окупаційного типу.

Метою цього дослідження є висвітлення діяльності місцевих юридичних установ, зокрема Юридичної консультації, у зоні відповідальності військової окупації.

Дозволимо собі зазначити, що навіть ті аспекти окупаційного минулого, які апріорі здавалися ґрунтовно вивченими, у результаті більш детального аналізу виявляються малодослідженими. Особливо це стосується території України, яка перебувала під контролем військової адміністрації. На сьогодні маємо лише поодинокі дослідження з цієї проблеми, які стосуються переважно областей Райхскомісаріату «Україна». До них належать праці О. Гончаренка [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 18], В. Шайкан [32; 33; 34; 35] та М. Куницького [19; 20]. Власне, саме малодослідженість функціонування юридичних установ у цьому регіоні й зумовила актуальність дослідження та його наукову новизну.

Для забезпечення населення юридичною допомогою шляхом надання консультацій, складання різних видів договорів, статутів тощо при Міській управі під загальним наглядом Адміністративного відділу управи діяла Юридична консультація.

14 листопада 1941 р. за пропозицією завідувача Адміністративного відділу було створено «Довідковий стіл», який згодом було реорганізовано в Юридичну консультацію [24, арк. 3]. Положення «Про Юридичну консультацію при Міській управі» було затверджено Міською управою 23 березня 1942 р. та підписано завідувачем Адміністративного відділу Тепловим [25]. Положення складалось із 6 параграфів та було досить загальним за змістом.

За цим положенням Юридична консультація функціонувала на основі повної самоокупності, за рахунок коштів, що надходили за оплату наданої нею допомоги. Решту коштів установа здавала до Фінансового відділу Міської управи, яка й затверджувала ставки заробітної оплати, а також штат працівників. Юридичну консультацію очолював її завідувач, який приймав відвідувачів, розподіляв роботу поміж консультантами та брав особисту участь у наданні юридичної допомоги. Усі види наданих послуг записувались у загальний реєстр за формою, затвердженою Адміністративним відділом [25, арк. 1].

Навесні в Міській управі відбулися зміни: було ліквідоване Юридичне бюро як окрема структурна одиниця, але його інспектори, як і консультанти Юридичної консультації, увійшли до складу Адміністративного відділу, який очолював колишній голова Юридичного бюро А. П. Рева-Мазепа [23, арк. 3]. Згодом Юридичну консультацію розмістили в «одній кімнаті» з Адміністративним відділом, де працювали інспектори по скаргам, що давало змогу службовцям обох структур спільно працювати над принциповими питаннями і «з'ясувати їх укупі» [24, Зв.].

Після цього реформування було видано нове, доповнене положення «Про Юридичну консультацію при Міській управі», підписане новим завідувачем Адміністративного відділу.

У положенні було змінено декілька пунктів, які реорганізовували діяльність Юридичної консультації. Водночас новий документ суттєво розширював повноваження Юридичної консультації, або Довідкового бюро, як було зазначено в деяких параграфах положення. Зокрема працівники могли надавати консультації й німецькою мовою також, а, окрім складання договорів та статутів, установа могла займатись провадженням справ у судових установах. Окрім того, Юридична консультація мала поточний рахунок у Господарському банку. Від оплати відвідувачі могли звільнитись у випадку неспроможності сплатити, за пропозицією Адміністративного відділу [22, арк. 3].

Досить чітко були сформульовані фінансові аспекти діяльності Юридичної консультації: прибутки розподілялись у такому співвідношенні: 20% зараховувалось до запасного фонду та для господарських витрат, а решта (80%) йшла на заробітну плату службовців. Кошти для заробітної плати розподілялись між посадовими особами за розрядами, до яких їх було віднесено за освітою, рівнем кваліфікації та юридичним станом. Зокрема, було встановлено три розряди, заробітна плата між якими співвідносилась 1:1.5:2. Щомісячна заробітна плата виплачувалась лише в межах I розряду (до 1000 крб.), II розряду (до 1500 крб.), III розряду (до 2000 крб.). Решта щомісячних прибутків перераховувалась до запасного фонду [22, арк. 1]. За завідування Юридичною консультацією окремо була встановлена оплата 150 крб. на місяць. Оплата обслуговуючого персоналу здійснювалась згідно зі встановленими посадовими окладами. Накопичений запасний фонд також розподілявся між завідувачем та консультантами кожні півроку [22, арк. 2].

За потреби Міська управа мала право розпустити Юридичну консультацію. Зазначимо, що у випадку припинення діяльності Юридична консультація відповідала за своїми зобов'язаннями своїм майном, а Міська управа ніякої відповідальності не несла [22, арк. 3].

Також у положенні була чітко прописана такса юридичної допомоги. Наголосимо, що повноваження з надання юридичних послуг були істотно розширені за рахунок функцій Юридичного бюро, яке було ліквідоване, але потреба в наданні його послуг залишилась. Юридичній консультації були делеговані такі функції бюро зі збереженням грошових зборів: складання письмових скарг – від 10 до 50 крб.; складання договорів та статутів – від 25 до 150 крб.; складання письмових заяв – від 5 до 10 крб.; усні консультації – від 5 до 15 крб. (у Юридичному бюро ця послуга була безкоштовна); виконання різних видів доручень – від 10 до 30 крб.; провадження справ і представництво в суді – від 50 до 300 крб.; складання скарг з

метою перевірки вироку та представництво під час розгляду справи – від 50 до 200 крб. [22, арк. 2; 24, арк. 12].

Документ мав примітку: «По особливо складних справах та при наявності великої суми спору – сума винагороди за юридичну допомогу може бути встановлена за згодою поза межами такси» [22, арк. 2]. Натомість у Юридичному бюро були встановлені чіткі суми або відсотки від суми позову [24, арк. 12].

Працівники Юридичної консультації в основному здійснювали усне консультування, складали письмові скарги та заяви. До установи звертались із матеріальних питань (надання матеріальної чи натуральної допомоги, повернення власності), встановлення певних прав (право на власність), поновлення документів (про народження) [27; 26].

До речі, до первинного складу бюро мали входити завідувач та два консультанти [28, арк. 3]. Але до червня 1942 р. у складі консультації було 2 особи: завідувач і один консультант. Потім штат було збільшено, Юридична консультація мала свою філію при Районній управі для юридичного обслуговування населення Чернігівського району, куди на чергування з прийому населення і було відправлено ще одного консультанта [24, Ззв.]. Упродовж усього періоду діяльності в Юридичній консультації працювало загалом 5 осіб, які мали вищу юридичну освіту. Першим завідувачем від моменту створення і до 22 липня 1942 р. був Макій М. М., потім його замінив Щемелинов В.І., який і займав цю посаду надалі. Консультантами в різний час працювали: Лашкар'єв Є. І., Щемелинов В.І., Никифоров М. М., Кошева Г. М. [25, арк. 2 – 10 зв.]. Питання щодо розширення установи могла вирішувати самостійно, але Міська управа мала право відводу будь-кого із нових робітників [22, арк. 3].

Заробітна плата не була сталою, вона помітно зросла за час діяльності юридичної консультації. Станом на січень – лютий 1942 р. у «Відомостях про виплату заробітної плати службовцям Юридичної консультації» значилося 2 посадові особи в бюро: завідувач та консультант. Відповідно перший отримував заробітну плату 650 крб. на місяць, а другий – 600 крб. [25, арк. 2 – 3]. У другій половині березня 1942 р. заробітна плата Макія М. М. зросла до 700 крб. [25, арк. 4]. Фактично такою заробітна плата завідувача залишалась аж до вересня 1942 р., коли вона була підвищена до 812 крб. і 50 коп. Аналогічного підвищення зазнала й заробітна плата консультантів – до 715 крб. [25, арк. 10 зв.; 28, арк. 3]. І такою вона залишалась до 23 березня 1943 р., коли завідувач Юридичної консультації написав докладну записку, у якій указав: «За новими штатами майже всі службовці Міської управи одержують підвищену заробітну плату... за перше півріччя 1943 р. після виплати зарплати робітникам Юрконсультації на рахунку Юрконсультації залишилася решта прибутку в сумі 2600 крб. А тому я і прошу цю решту прибутку, як приробіток до основної зарплати (812.50 крб., 715 крб. і 715 крб.), розподілити між працівниками пропорційно зазначеним ставкам» [30, арк. 1 – 2]. І дійсно, за «Распоряжением главного штаба немецкой армии о размере и порядке оплаты рабочих и служащих оккупированных районов», яке було видане в лютому 1943 р., було визначено 8 розрядів заробітної плати службовців, відповідно до яких службовці з 3, 2 та 1 розрядами (які вказувалися в положенні «Про Юридичну консультацію») отримували заробітну плату відповідно 750, 1000 та 1200 крб. [21, арк. 5 – 5 зв.]. Згідно з «Відомостями про виплату зарплати службовцям Юрконсультації», було виплачено завідувачу – 994 крб, а консультантам – по 869 крб. відповідно [31, арк. 1].

Існували «Книги для запису відвідувачів», у яких реєстрували: порядковий номер запису; дату прийому; прізвище, ім'я та по батькові відвідувача, місце його реєстрації; зміст запитання; зміст відповіді; суму внеску за юридичну допомогу.

Юридична консультація користувалась досить широким попитом. Щодня юридичну допомогу отримували близько 7-12 осіб. В основному суми внесків складали 3, 5, або 10 крб., іноді доходили до 15–20 крб. Однією із найдорожчих послуг Юридичної консультації була реєстрація будинку – 40 крб. Близько 20–25% юридичних дій виконувались безоплатно [27; 26]. Щоденно установа перераховувала до Фінансового відділу Міської управи, а після 23 березня 1942 р. – на власний поточний рахунок у Господарському банку, суми від 100 до 250 крб., хоча, звичайно, траплялися й більші (640 крб. – 15 липня 1943 р.), проте були й зовсім незначні (50 крб. – 17 листопада 1943 р.). Але варто зазначити, що в 1943 р. доходи Юридичної консультації суттєво зросли [29, арк. 7]. Працівники установи пояснили це «прибутками від реєстрації велосипедів по районній управі» [31, арк. 7 зв.]

Отже, Юридична консультація поєднувала в собі функції власне консультації та юридичного бюро. До функцій цієї установи входило усне консультування, складання скарг, договорів та статутів, представлення в суді за потреби. Юридична консультація існувала на основі самоокупності: кожна юридична дія оплачувалась сумою, зазначеною в положенні «Про Юридичну консультацію», за винятком випадків, коли Адміністративний відділ клопотав про безоплатність для осіб, які не мали змоги зробити внесок. Усі кошти перераховувались на окремий рахунок консультації, і з них виплачувалась заробітна плата консультантам. Консультації

надавали кваліфіковані працівники, які мали вищу освіту. Загалом, Юридична консультація користувалась досить широким попитом.

Відтак, ми маємо певні підстави стверджувати, що одним із засобів установлення правопорядку в окупованих Вермахтом регіонах України стало створення юридичних (правових) відділів при міських та районних управах, нотаріату, а також юридичних консультацій, які надавали правові послуги як населенню, так і органам місцевого управління, сприяючи впорядкуванню соціальних відносин у суспільстві, які продовжували функціонувати після окупації нашої країни.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончаренко О. М. Громадянський статус місцевого населення окупованої України: аналіз нормативних заходів комендатур Вермахту та цивільної адміністрації Райхскомісаріату «Україна» (1941 – 1944 рр.) // Мандрівець. 3. 2011. С. 29 – 33.
2. Гончаренко О. М. Застосування елементів радянського законодавства в управлінсько-розпорядчій практиці установ Райхскомісаріату «Україна» на початковому етапі становлення гітлерівського окупаційного режиму: постановка проблеми (друга половина 1941 – початок 1942 рр.) // Часопис української історії, 2009. 18. С. 163 – 165.
3. Гончаренко О. М. Інститут власності у цивільному праві періоду гітлерівської окупації України (1941 – 1944 рр.) // Часопис української історії. 2011.21. С. 131 – 133.
4. Гончаренко О. М. Інститут правових радників у системі судочинства Рейхскомісаріату «Україна» (1941 – 1944 рр.) // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Вип. 6. 2010. С. 120 – 125.
5. Гончаренко О. М. Інститут шлюбу в системі сімейного законодавства окупаційної адміністрації Рейхскомісаріату «Україна»: аналіз нормативно-правової бази (1941-1944 рр.) // Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей. Вип. 22. 2009. С. 181 – 187.
6. Гончаренко О. М. Кримінальне право як засіб регулювання поведінки місцевого населення Рейхскомісаріату «Україна»: огляд нормативної бази та судової практики (1941-1944 рр.) // Наукові записки з української історії: Збірник наукових праць. Вип. 23. 2009. С. 120 – 126.
7. Гончаренко О. М. Майнові правовідносини місцевого населення Райхскомісаріату «Україна»: проблеми визначення цивільного статусу та аналіз нормативного забезпечення. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. 2011. Вип. 1 С. 141 – 146 с.
8. Гончаренко О. М. Повсякденне життя місцевого населення Райхскомісаріату «Україна» у контексті функціонування окупаційної системи цивільних судів (1941 – 1944 рр.) // Історія повсякденності: теорія та практика: матеріали Всеукр. наук. конф. 2012. С. 99 – 105.
9. Гончаренко О. М. Повсякденне життя українського населення крізь призму документів судочинства органів цивільної адміністрації Райхскомісаріату «Україна» (1941 – 1944 рр.) // Історія повсякденності: теорія та практика: матеріали Всеукр. наук. конф. 2010. С. 151 – 153.
10. Гончаренко О. М. Судова та управлінсько-розпорядча практика установ окупаційної адміністрації Райхскомісаріату «Україна» у сфері припинення сімейних правовідносин (1941-1944 рр.) // Часопис української історії, Київ, 2009. Вип. 16. С. 59 – 64.
11. Гончаренко О. М. Українські мирові суди в системі органів правосуддя гітлерівського окупаційного апарату влади Райхскомісаріату «Україна»: організаційна структура, службова компетенція та основний зміст діяльності (1941 – 1944 рр.) // Вісник Черкаського університету. Серія: Історичні науки. Вип. 202. Ч. II. 2011. С. 36 – 41.
12. Гончаренко О. М. Функціонування окупаційної адміністрації Райхскомісаріату «Україна» управлінсько-розпорядчі та організаційно-правові аспекти (1941 – 1944 рр.): монографія. К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2011. 600 с.
13. Гончаренко О. М., Лисенко О., Першина Т. Система управління окупованими територіями України // Україна в Другій світовій війні: погляд з XXI століття: Історичні нариси. К., НВП «Видавництво “Наукова думка, НАН України”, 2010. Кн. 1. С. 321 – 367.
14. Гончаренко О. М. Міські управи в системі окупаційного апарату влади райхскомісаріату «Україна»: організаційна структура та проблеми службової компетенції (1941–1944 рр.) // Сторінки воєнної історії України: Збірник наукових статей. 2010. Вип. 13. С. 137 – 153.
15. Гончаренко О. М. Нормативно-правове врегулювання трудових правовідносин місцевого населення на теренах райхскомісаріату «Україна» (1941 – 1944) // Мандрівець. № 3. 2011. С. 40- 43.
16. Гончаренко О. Особливості регулювання особистих немайнових правовідносин (право інтелектуальної власності) у період нацистської окупації України (1941-1944 рр.) // Сумська старовина: Науковий журнал з історії та культури України. № XXIV. 2008. С. 105 – 112.

17. Гончаренко О. М. Проблеми функціонування місцевих судових установ Райхскомісаріату «Україна» в 1941 – 1944 рр.: сучасна вітчизняна історіографія // Наукові записки з української історії. Збірник наукових праць. Вип. 35. 2014. С. 195 – 201.
18. Гончаренко О. М. Функціонування правових відділів органів місцевого управління в системі судочинства Рейхскомісаріату «Україна» (1941-1944 рр.) // Часопис української історії. 2009. Вип. 14. С. 78 – 82.
19. Куницький М. П. Соціально-правовий статус місцевого населення Райхскомісаріату «Україна» (1941 – 1944 рр.): монографія. К.: ПП «НВЦ «Профі», 2014. 564 с.
20. Куницький М. П. Функціонування установ шліфенів та шефенів на теренах Райхскомісаріату «Україна»: аналіз судової практики (1941-1944 рр.) // Часопис української історії. 2014. Вип. 29. 110 с.
21. Держархів Чернігівської області. Ф. Р-3001, Оп. 1, Спр. 100. 38 арк.
22. Держархів Чернігівської області. Ф. Р-3001, Оп. 1, Спр. 112. 3 арк.
23. Держархів Чернігівської області. Ф. Р-3001, Оп. 1, Спр. 213. 86 арк.
24. Держархів Чернігівської області. Ф. Р-3465, Оп. 1, Спр. 2. 13 арк.
25. Держархів Чернігівської області. Ф. Р-3465, Оп. 1, Спр. 3. 10 арк.
26. Держархів Чернігівської області. Ф. Р-3465, Оп. 1, Спр. 4. 90 арк.
27. Держархів Чернігівської області. Ф. Р-3465, Оп. 1, Спр. 7. 53 арк.
28. Держархів Чернігівської області. Ф. Р-3465, Оп. 1, Спр. 9. 3 арк.
29. Держархів Чернігівської області. Ф. Р-3465, Оп. 1, Спр. 10. 7 арк.
30. Держархів Чернігівської області. Ф. Р-3465. Оп. 1, Спр. 11. 2 арк.
31. Держархів Чернігівської області. Ф. Р-3465, Оп. 1, Спр. 12. 9 арк.
32. Шайкан В. О. Колабораціонізм на території Рейхскомісаріату «Україна» та військової зони в період Другої світової війни. Монографія. Кривий Ріг: Мінерал, 2005. 564 с.
33. Шайкан В. О. Німецька система судочинства та діяльність українських правових відділів у роки тимчасової гітлерівської окупації України // Безсмертя подвигу: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 2006. С. 111-121
34. Шайкан В. Стан системи судочинства на території рейхскомісаріату «Україна» та зони військової адміністрації в роки гітлерівської окупації // Сторінки воєнної історії: Зб. наук. статей. 2007. Вип. 11. С. 356 – 368.
35. Шайкан В.О., Шайкан В.О. Соціально-політичні та економічні причини виникнення колабораціонізму на теренах Рейхскомісаріату «Україна» та військової зони в роки Другої світової війни. Кривий Ріг: «Мінерал» АГН України, 2004. 151 с.

Алина Иваненко

Государственное высшее учебное заведение «Переяслав-Хмельницкий
государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»,
кандидат исторических наук, докторант (Украина)

Функционирование местных юридических учреждений в зоне ответственности военной администрации оккупированной Украины (1941-1943 гг.)

Аннотация. В статье указано, что для обслуживания населения юридической помощью путем предоставления советов, составление различного рода договоров, уставов и т.п. при Городской управе, под общим уходом Административного отдела Управы существовала Юридическая консультация. Историкографический анализ показал, что на сегодняшний день существуют только определенные сдвиги в исследовании функционирования местных юридических учреждений, но касаются они почти исключительно областей Райхскомисариата «Украина», а не зоны ответственности военной оккупации.

В статье установлено, что юридическая консультация соединила в себе функции собственно консультации и юридического бюро; обнаружено, что учреждение давало устные консультации, составляло жалобы, договоры и уставы, представляло в суде при необходимости, а консультации оказывали квалифицированные работники, которые имели высшее образование. Установлено, что существуют определенные основания утверждать, что одним из средств установления правопорядка в оккупированных вермахтом регионах Украины стало создание юридических (правовых) отделов при городских и районных управах, нотариата, а также юридических консультаций.

Ключевые слова: юридическая консультация, услуга, такса, заведующий, консультант.

ABSTRACT

Alina Ivanenko

SHEI «Pereiaslav–Khmelnyskiy Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University»,
PhD (history), Doctoral Candidate (Ukraine)

**Local legal institutions functioning in the field of military administration responsibility
in the occupied Ukraine (1941-1943)**

While developing the captured territories of Ukraine, it turned out that it was impossible to get by without legal regulation means of local community, government and police forces. There was one more necessity which added – to settle personal, civil, material and family status of the people.

The occupation administration had to create a certain system of legal relations, the purpose and objectives of which was not always to achieve the goals and the tasks of the Third Reich policy in Ukraine. In these aspects of the occupation regime, the following tools of influence were more effective: criminal, labor and social legislation as well as extrajudicial, repressive and punitive means. One of the ways to achieve this goal was creation of legal departments, notary and legal consultations at city and district executive boards.

There was also Legal Consultation under the general control of the Administrative department of the Executive Board which meant to provide legal assistance to the population through consulting, various types of treaties and statutes drafting.

The legal consultation combined the functions of an advisory body and legal office. This institution provided oral consultations, filed complaints, treaties and statutes as well as presented it to the court as needed. The legal consultation existed in a self-sustaining mode: each legal action was paid as it was specified in the Provision "On Legal Advice", except for the cases when the Administrative Department solicited for the free services for the people who were not able to pay. All funds were transferred to a separate account of Consultation and were then used to pay salary to the consultants. The consultants were qualified specialists with higher education. In general, the Legal consultation was of high demand.

Thus, we have some reasons to state that one of the means of establishing law and order in the occupied regions of Ukraine was creation of legal departments at city and district executive boards, notary offices and legal consultation. The latter provided legal services to the population and local governments, thus regulating social relations which also existed during occupation of our country.

Key words: legal consultation, service, tax, manager, consultant.

REFERENCES:

1. Honcharenko O. M. Hromadianskyi status mistsevoho naselennia okupovanoi Ukrainy: analiz normatyvnykh zakhodiv komendatur Vermakhtu ta tsyvilnoi administratsii Raikhskomisariatu «Ukraina» (1941 – 1944 rr.) // Mandrivets. № 3. 2011. S. 29 – 33.
2. Honcharenko O. M. Zastosuvannia elementiv radianskoho zakonodavstva v upravlinsko-rozporiadchii praktytsi ustanov Raikhskomisariatu "Ukraina" na pochatkovomu etapi stanovlennia hitlerivskoho okupatsiinoho rezhymu: postanovka problemy (druga polovyna 1941 – pochatok 1942 rr.) // Chasopys ukrainskoi istorii, 2009. 18. S. 163 – 165.
3. Honcharenko O. M. Instytut vlasnosti u tsyvilnomu pravi periodu hitlerivskoi okupatsii Ukrainy (1941 – 1944 rr.) // Chasopys ukrainskoi istorii. 2011. Vyp. 21. S. 131 – 133.
4. Honcharenko O. M. Instytut pravovykh radnykiv u systemi sudochnystva Reikhskomisariatu «Ukraina» (1941 – 1944 rr.) // Naukovyi chasopys NPU imeni M.P.Drahomanova. Vypusk 6. 2010. S. 120 – 125.
5. Honcharenko O. M. Instytut shliubu v systemi simeinoho zakonodavstva okupatsiinoy administratsii Reikhskomisariatu «Ukraina»: analiz normatyvno-pravovoi bazy (1941 – 1944 rr.) // Naukovi zapysky z ukrainskoi istorii: Zbirnyk naukovykh statei. Vyp. 22. 2009. S. 181 – 187
6. Honcharenko O. M. Kryminalne pravo yak zasib rehuliuвання povedinky mistsevoho naselennia Reikhskomisariatu «Ukraina»: ohliad normatyvnoi bazy ta sudovoi praktyky (1941 – 1944 rr.) // Naukovi zapysky z ukrainskoi istorii: Zbirnyk naukovykh prats. Vyp. 23. 2009. S. 120 – 126.
7. Honcharenko O. M. Mainovi pravovidnosyny mistsevoho naselennia Raikhskomisariatu «Ukraina»: problemy vyznachennia tsyvilnoho statusu ta analiz normatyvnoho zabezpechennia // Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriya: Istorii / Za zah. red. prof. I.S.Zuliaka. Ternopil: Vyd-vo TNPU im. V.Hnatiuka, 2011. Vyp. 1 S. 141 – 146 s.
8. Honcharenko O. M. Povsiakdenne zhyttia mistsevoho naselennia Raikhskomisariatu «Ukraina» u konteksti funktsionuvannia okupatsiinoy systemy tsyvilnykh sudiv (1941 – 1944 rr.) // Istorii povsiakdennosti: teoriia ta praktyka: materialy Vseukr. nauk. konf. 2012. S. 99 – 105.

9. Honcharenko O. M. Povsiakdenne zhyttia ukrainskoho naselennia kriz pryzmu dokumentiv sudochnystva orhaniv tsyvilnoi administratsii Raikhskomisariatu «Ukraina» (1941 – 1944 rr.) // Istorii povsiakdennosti: teoriia ta praktyka: materialy Vseukr. nauk. konf. 2010. S. 151 – 153
10. Honcharenko O. M. Sudova ta upravlińsko-rozporiadcha praktyka ustanov okupatsiinoi administratsii Reikhskomisariatu «Ukraina» u sferi pryypynennia simeinykh pravovidnosyn (1941-1944 rr.). // Chasopys ukrainskoi istorii. 2009. Vyp. 16. S. 59 – 64.
11. Honcharenko O. M. Ukrainski myrovi sudy v systemi orhaniv pravosuddia hitlerivskoho okupatsiinoho aparatu vlady Raikhskomisariatu «Ukraina»: orhanizatsiina struktura, sluzhbova kompetentsiia ta osnovnyi zmist diialnosti (1941 – 1944 rr.). // Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriia: Istorychni nauky. Vyp. 202. Chastyna II. 2011. S. 36 – 41.
12. Honcharenko O. M. Funktsionuvannia okupatsiinoi administratsii Raikhskomisariatu «Ukraina» upravlińsko-rozporiadchi ta orhanizatsiino-pravovi aspekty (1941 – 1944 rr.): monohrafiia. K.: NPU imeni M.P.Drahomanova, 2011. 600 s.
13. Honcharenko O. M., Lysenko O., Pershyna T. Systema upravlinnia okupovanymy terytoriiamy Ukrainy // Ukraina v Druhii svitovii viini: pohliad z XXI stolittia: Istorychni narysy. 2010. Kn. 1. S. 321 – 367.
14. Honcharenko O. M. Miski upravy v systemi okupatsiinoho aparatu vlady raikhskomisariatu “Ukraina”: orhanizatsiina struktura ta problemy sluzhbovoi kompetentsii (1941–1944 rr.) // Storinky voiennoi istorii Ukrainy: Zbirnyk naukovykh Statei. 2010. Vyp. 13. S. 137 – 153.
15. Honcharenko O. M. Normatyvno-pravove vrehuliuвання трудовykh pravovidnosyn mistsevoho naselennia na terenakh raikhskomisariatu “Ukraina” (1941 – 1944) // Mandrivets. 3. 2011. S. 40 – 43.
16. Honcharenko O. Osoblyvosti rehuliuвання osobystykh nemainovykh pravovidnosyn (pravo intelektualnoi vlasnosti) u period natsystskoi okupatsii Ukrainy (1941-1944 rr.) // Sumska starovyna: Naukovyi zhurnal z istorii ta kultury Ukrainy. XXIV. Sumskyi derzhavnyi universytet, 2008. S. 105 – 112.
17. Honcharenko O. M. Problemy funktsionuvannia mistsevykh sudovykh ustanov Raikhskomisariatu «Ukraina» v 1941 – 1944 rr.: suchasna vitchyzniana istoriohafiia // Naukovi zapysky z ukrainskoi istorii. Zbirnyk naukovykh prats. Vyp. 35. 2014. S. 195 – 201.
18. Honcharenko O. M. Funktsionuvannia pravovykh viddiliv orhaniv mistsevoho upravlinnia v systemi sudochnystva Reikhskomisariatu “Ukraina” (1941-1944 rr.) // Chasopys ukrainskoi istorii. 2009. Vyp. 14. S. 78 – 82.
19. Kunytskyi M. P. Sotsialno – pravovy status mistsevoho naselennia Raikhskomisariatu «Ukraina» (1941 – 1944 rr.): monohrafiia. K.: PP «NVTs «Profі»», 2014. 564 s.
20. Kunytskyi M. P. Funktsionuvannia ustanov shlifeniiv ta shefeniv na terenakh Raikhskomisariatu «Ukraina»: analiz sudovoi praktyky (1941 – 1944 rr.) // Chasopys ukrainskoi istorii. 2014. Vyp. 29. 110 s.
21. Derzharkhiv Chernighivskoji oblasti. F. R-3001, Op. 1, Spr. 100, 38 ark.
22. Derzharkhiv Chernighivskoji oblasti. F. R-3001, Op. 1, Spr. 112, 3 ark.
23. Derzharkhiv Chernighivskoji oblasti. F. R-3001, Op. 1, Spr. 213, 86 ark.
24. Derzharkhiv Chernighivskoji oblasti. F. R-3465, Op. 1, Spr. 2, 13 ark.
25. Derzharkhiv Chernighivskoji oblasti. F. R-3465, Op. 1, Spr. 3, 10 ark.
26. Derzharkhiv Chernighivskoji oblasti. F. R-3465, Op. 1. Spr. 4, 90 ark.
27. Derzharkhiv Chernighivskoji oblasti. F. R-3465, Op. 1. Spr.7, 53 ark.
28. Derzharkhiv Chernighivskoji oblasti. F. R-3465, Op. 1, Spr. 9, 3 ark.
29. Derzharkhiv Chernighivskoji oblasti. F. R-3465, Op. 1, Spr. 10, 7 ark.
30. Derzharkhiv Chernighivskoji oblasti. F. R-3465. Op. 1, Spr.11, 2 ark.
31. Derzharkhiv Chernighivskoji oblasti. F. R-3465, Op. 1, Spr. 12, 9 ark.
32. Shaikan V. O. Kolaboratsionizm na terytorii Reikhskomisariatu “Ukraina” ta viiskovoi zony v period Druhoi svitovoi viiny. Monohrafiia. Kryvyi Rih: Mineral, 2005. 564 s.
33. Shaikan V. O. Nimetska systema sudochnystva ta diialnist ukrainskykh pravovykh viddiliv u roky tymchasovoi hitlerivskoi okupatsii Ukrainy // Bezsmertia podvyhu: Materialy mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii, Kyiv, 22 kvitnia 2005 r. / Kyivskyi natsionalnyi universytet vnutrishnikh sprav. K.: VPTs MVS Ukrainy, 2006. S. 111 – 121
34. Shaikan V. Stan systemy sudochnystva na terytorii reikhskomisariatu «Ukraina» ta zony viiskovoi administratsii v roky hitlerivskoi okupatsii // Storinky voiennoi istorii: Zb. nauk. Statei. 2007. Vyp. 11. S. 356 – 368.
35. Shaikan V.O., Shaikan V.O. Sotsialno – politychni ta ekonomichni prychny vynyknennia kolaboratsionizmu na terenakh Reikhskomisariatu «Ukraina» ta viiskovoi zony v roky Druhoi svitovoi viiny. Kryvyi Rih: «Mineral» AHN Ukrainy, 2004. 151 s.

Статтю надіслано до редколегії 25.04.2019 р.
Статтю рекомендовано до друку 03.06.2019 р.